

Nya passivmönster under 1800-talet Elisabet Engdahl

Framväxten av lokala tidningar under 1800-talet ledde till att nya uttrycksformer såsom annonser och följetonger fick en stor spridning bland den läsande allmänheten. Som Engh (1994) visat spelade detta även en roll för utvecklingen och spridningen av passivkonstruktioner som involverar mer än ett verb. Engh går igenom ett stort antal konstruktioner där två på varandra följande verb har passiv form, antingen morfologisk passiv med *-s*, eller perifrastisk passiv med *være* eller *bli*. Ett mönster som etableras i norska är att ett passivt förstaverb kan följas av ett perfektparticip varvid subjektet tolkas som objekt till participet; se de norska exemplen i (1).

- (1) a. Rattkjelke *ønskes kjøpt*. (Engh 1994:71)
b. Planen *forsøkes iverksatt* før årsskiftet. (Engh 1994:1)
'man försöker sätta igång planen före årsskiftet'

Även i svenska tidningar sker en frekvensökning av olika typer passivkonstruktioner med mer än ett verb. Ur ett komparativt perspektiv är det intressant att typen i (1) med perfektparticip aldrig blir vanlig i svenska. De svenska versionerna i (2) bedöms vara ogrammatiska.

- (2) a. *Kälke *ønskas kjøpt*.
b. *Planen *forsøkes igangsatt* före årsskiftet.

Ett passivt *ønskas* konstrueras i svenska i stället med infinitiv, som kan vara aktivt eller passivt.

- (3) a. Lägenhet *ønskas hyra*.
b. Våning *ønskas bytas*.

Strikta kontrollverb som *forsøke* används däremot sällan i passiv. I stället utvecklades under 1800-talet ett mönster där en aktiv form av *forsøke* kunde ta en passiv infinitiv, som i (4), men där subjektet tolkas som objekt till infinitiv verbet.

- (4) Den allmänna oppmärksamhet som under riksdagen *forsøkte att fästas* vid Ständernes beslut att afslå ett af Kongl Maj:t i Nåder begärdt anslag [...] (Aftonbladet 1836)

Notera att exemplet måste tolkas som att någon försökte fästa uppmärksamhet vid beslutet men tidningen behöver inte identifiera vem som står bakom detta försök; jämför det norska exemplet i (1b).

Det är möjligt att etableringen av mönstret i (4) underlättades av det ökade antalet verb som började kunna konstrueras med passiv infinitiv. Bylin (2013) visar att just denna egenskap bidrog till att verb som *börja*, *sluta* och *fortsätta* utvecklades till hjälpverb.

- (5) när skepp med däck *børjade byggas* 1757 (Bylin 2013:143)

En skillnad mellan de ovan nämnda hjälpverben och *forsøke*, *søke* och *våge* är dock att den senare gruppen inte har utvecklats till hjälpverb (Engdahl 2022) vilket framgår av en undersökning av det ökade bruket av sammansatta passivkonstruktioner dels i det svenska tidningsmaterialet i *Kubhist* och i *Svensk prosafiktion 1800–1900*.

Referenser:

- Bylin, Maria (2013) *Aspektuella hjälpverb i svenskan*. Stockholm.
Engdahl, Elisabet (2022) Passive with control and raising in Mainland Scandinavian. *Nordic Journal of Linguistics* (on line first).
Engh, Jan (1994) *Verb i passiv fulgt av perfektum partisipp. Bruk og historie*. Oslo: Novus.